

Kocańda, Stanisław

Skład Towarzystwa Naukowego Warszawskiego : (kadencja 1998-2000) : Wspomnienia pośmiertne : Bohdan Ciszewski (1922-1998)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 61, 72-77

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bogatego dorobku oraz promotorem kilku doktorantów, recenzentem szeregu prac doktorskich. Ukoronowaniem Jego działalności naukowej było otrzymanie tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego nauk technicznych we wrześniu 1979 r. W lipcu 1981 r. został przeniesiony do rezerwy ze względu na stan zdrowia. Pracował następnie w Polskiej Akademii Nauk, w kraju i za granicą, gdzie kontynuował badania nad zjawiskami fizycznymi zachodzącymi w jonosferze i ich wpływem na propagację fal elektromagnetycznych.

Andrzej Barczak

BOHDAN CISZEWSKI

(1922–1998)

Dnia 14 kwietnia 1998 r. zmarł w Warszawie prof. dr inż. Bohdan Ciszewski, członek rzeczywisty PAN, członek zwyczajny Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, wybitny i bardzo szanowany naukowiec z dziedziny materiałoznawstwa, znakomity pedagog i organizator życia naukowego.

Bohdan Ciszewski urodził się 23 grudnia 1922 r. w Grodnie. Ojciec Profesora, Tadeusz Ciszewski, absolwent Politechniki w Rydze, był znanym budowniczym mostów kolejowych w przedrewolucyjnej Rosji. W Odrodzonej Polsce kierował budową urządzeń portowych w Gdyni i budową fortyfikacji na Helu. Po II wojnie światowej zajmował się odbudową zniszczonych mostów warszawskich. Matka Halina z domu Połomska, pochodziła z polskiej, ziemiańskiej rodziny osiadłej od wielu pokoleń na Litwie Kowieńskiej.

Bohdan Ciszewski ukończył szkołę powszechną i gimnazjum w Grodnie oraz pierwszą klasę licealną w Gdyni w 1939 r. W październiku 1939 r. rodzina Ciszewskich została wysiedlona z Gdyni i zamieszkała w Warszawie. Wkrótce włączył się do działalności konspiracyjnej. Działalność konspiracyjna Bohdana Ciszewskiego podczas II wojny światowej znana była tylko gronu najbliższych przyjaciół. Wynikało to z Jego skromności, jak i z braku potrzeby eksponowania tej działalności, uważał bowiem, że roczniki Kolumbów miały podobne życiorysy okupacyjne – zwłaszcza w Warszawie. Jednak ten wojenny życiorys Profesora wymaga szczególnego podkreślenia. Od

1940 r. należał do Związku Walki Zbrojnej, a następnie po utworzeniu Armii Krajowej, działał w 1 kompanii Karabinów Maszynowych pułku „Baszta”. Przez pewien okres był oddelegowany jako instruktor do Batalionów Chłopskich. Przed Powstaniem Warszawskim i w czasie jego trwania brał udział w walkach w Puszczy Kampinoskiej, w okolicach Grójca i Skierniewic, uczestniczył w ciężkich i tragicznych starciach zbrojnych z oddziałami niemieckimi pod Jaktorowem.

Działalność konspiracyjną łączył Bohdan Ciszewski z nauką w warszawskich szkołach i uczelniach technicznych. W 1940 r. ukończył tajne Liceum im. A. Mickiewicza, a w 1943 r. – Szkołę Budowy Maszyn im. Wawelberga i Rotwanda. Naukę kontynuował w Państwowej Wyższej Szkole Technicznej. W 1945 r. wstąpił na Wydział Mechaniczny Politechniki Łódzkiej, który ukończył w 1947 r., pracując jednocześnie od 1945 r. jako młodszy asystent w Katedrze Metaloznawstwa tej uczelni. W 1948 r. rozpoczął, trwającą 20 lat, działalność dydaktyczną i naukową w Katedrze Metaloznawstwa Politechniki Warszawskiej, przechodząc przez kolejne stopnie pracownika wyższej uczelni. W 1951 r. podjął pracę w nowo utworzonej Wojskowej Akademii Technicznej w Katedrze Metaloznawstwa i Technologii Metali, kierowanej wtedy przez Kornela Wesołowskiego. W Katedrze tej pracował do ostatnich chwil swego życia. Rozprawę doktorską w WAT obronił w 1956 r., a w 1958 r. został mianowany docentem. Nominację na profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1964 r., a na profesora zwyczajnego – w 1970 r. W 1959 r. został kierownikiem wspomnianej katedry w WAT, którą to funkcję pełnił do 1978 r. W 1968 r. po rezygnacji z zatrudnienia w Politechnice Warszawskiej, objął kierownictwo drugiej katedry – Katedry Technologii Specjalnych na Wydziale Chemii i Fizyki Technicznej WAT. Kierownictwo to sprawował do 1975 r.

Prof. Bohdan Ciszewski był związany z Polską Akademią Nauk od chwili wybrania Go na członka korespondenta PAN w 1973 r. Członkiem rzeczywistym PAN był od 1986 r. W 1972 r. został powołany do Centralnej Komisji ds. Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów. W latach 1970–1981 był zastępcą przewodniczącego Sekcji Technicznej tej komisji. Następnie, po zmianie nazwy komisji na Centralną Komisję ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych był wybierany przez kilka kadencji do składu tej Komisji. W 1994 r. został wybrany przewodniczącym Sekcji Technicznej, był członkiem Prezydium C.K. Był najdłużej działającym członkiem w historii tej instytucji. Działalność w Polskiej Akademii Nauk oraz we wspomnianej Komisji zmusiła Go do rezygnacji z kierownictwa

Katedry Metaloznawstwa i Technologii Metali WAT w 1978 r., ale jej bardzo czynnym pracownikiem pozostał do końca życia.

Prof. Bohdan Ciszewski był znakomitym pedagogiem. Jego wykłady obejmowały technologię metali, metaloznawstwo, obróbkę cieplną metali, metalurgię proszków. Wykłady te były zawsze podbudowane wiadomościami z fizyki metali, a zwłaszcza defektami struktury krystalicznej. Z tego też zakresu opracował jeden z pierwszych w kraju podręczników pt. *Fizyka kryształów. Defekty struktury krystalicznej* wydany w WAT w 1973 r. Kierował ponad stu pracami dyplomowymi. Dowodem owocnej działalności dydaktycznej Profesora niech będzie finał Ogólnopolskiego Konkursu na „Najlepszego Nauczyciela i Wychowawcę Młodzieży” w 1984 r., którego został laureatem.

Działalność dydaktyczna Prof. Bohdana Ciszewskiego łączyła się ściśle z działalnością naukową. Skupił On swe zainteresowania i pasję badawczą na wielu dziedzinach nauki o materiałach. Strukturę i własności materiałów wiązał z możliwościami technologii wytwarzania i praktycznego zastosowania tych materiałów. Należy tu wymienić badania materiałów ferromagnetycznych, takich jak alnico, alferm, alperm i ferryty barowe, badania warunków technologii wytwarzania i struktury monokryształów stosowanych w elektronice: krzemu, rubinu, arsenku galu i korundu. Zajmował się obróbką cieplno-chemiczną stali, a zwłaszcza węglazotowaniem stali dla potrzeb przemysłu motoryzacyjnego. Dużo wysiłku włożył w metalurgię proszków, a osiągnięcia z tej dziedziny znalazły uznanie w nadaniu Mu honorowego członkostwa International Institute for the Science of Sintering. Z tą ostatnią dziedziną wiąże się również opracowanie podręcznika akademickiego. W zakresie omawianej działalności znalazły się badania struktury i własności stopów używanych w ortopedii, powiązane z doбором właściwej obróbki cieplnej oraz badania kompozytów w rodzaju włókno węglowe – osnowa metalowa. Wyniki tych badań zostały opublikowane w 140 autorskich i współautorskich artykułach w czasopismach krajowych i zagranicznych oraz przedstawione w 50 referatach w kraju i za granicą. Profesor Ciszewski interesował się zawsze nowymi osiągnięciami w ogólnym materiałoznawstwie. Dowodem tego jest książka *Nowoczesne materiały w technice* wydana przez Bellonę w 1993 r., opracowana wspólnie z W. Przetakiewiczem. W książce tej sporo miejsca poświęcono metalom z pamięcią kształtu, stopom nadplastycznym, szkłom metalicznym, materiałom nadprzewodzącym i super twardym, kompozytom. Usystematyzowane wiadomości z zakresu ogólnego metaloznawstwa zostały znakomicie ujęte w 180 stronicowym

rozdziale *Metaloznawstwo w Poradniku Inżyniera Mechanika* (WNT, 1968 r.), jak i w 8 skryptach i podręcznikach.

Osiągnięcia naukowe Prof. Bohdana Ciszewskiego znalazły konkretne zastosowanie w przemyśle, między innymi w Hucie Warszawa, w Zakładach Materiałów Lampowych w Warszawie, Fabryce Samochodów Osobowych w Warszawie, w Zakładach Materiałów Spiekanych w Łomiankach, w Hucie Ostrowiec. Liczba tych samodzielnych i zespołowych opracowań sięga 200. W tym miejscu na szczególne podkreślenie zasługuje utworzenie przez Prof. Bohdana Ciszewskiego szkoły naukowej o obszernej tematyce, wynikającej z przedstawionego zakresu badań. Był promotorem 38 doktorów: 16 spośród nich habilitowało się, a 8 uzyskało tytuł profesora. Wielu Jego uczniów zajmuje stanowiska profesorskie i kierownicze nie tylko w kraju, ale również w ośrodkach naukowych w Anglii, Australii, we Francji, Kanadzie, we Włoszech i USA.

Niezwykłe żywa, owocna i bardzo ceniona była działalność Prof. Bohdana Ciszewskiego na polu organizacji życia naukowego. Na poczesne miejsce wybija się Jego działalność w Polskiej Akademii Nauk, którą rozpoczął jako członek Sekretariatu IV Wydziału Nauk Technicznych w 1975 r. Profesor był sekretarzem tego Wydziału przez trzy kadencje, to jest w latach 1981–87 i 1990–92. W tym tak trudnym okresie początku lat 80. dał się poznać jako zdecydowany obrońca praw pracowników nauki, godnie sprawujący swój urząd. Był przewodniczącym Rad Naukowych Instytutu Podstaw Metalurgii im. A. Krupkowskiego w Krakowie i Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN w Warszawie, redaktorem serii technicznej Biuletynu PAN, członkiem Komitetów Redakcyjnych Archiwum Hutnictwa (obecnie Archives of Metalurgie), Archiwum Nauki o Materiałach i Podstawowych Problemów Współczesnej Techniki. Brał żywy udział w pracach Komitetu Metalurgii, w którym przez kilka kadencji był zastępcą przewodniczącego oraz w pracach Komitetu Nauki o Materiałach. Współorganizował wiele kongresów i konferencji naukowych. Od 1984 r. był aktywnym członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Szczególną kartą w życiorys Profesora wpisała się Wojskowa Akademia Techniczna. Niezwykłe silnie dbał o rozwój naukowy pracowników Katedry Metaloznawstwa i Technologii Metali, o odpowiednie wyposażenie Katedry, o wysoki poziom dydaktyki. Należąc do Senatu WAT i Rady Wydziału Mechanicznego nie szczędził nigdy różnego rodzaju pomocy, nie szczędził również uwag krytycznych. Bardzo cenił sobie przyjaźń z pracownikami naukowymi i dydaktycznymi. Wyraźnie uwypuklał rolę i miejsce Akademii

na mapie uczelni technicznych kraju. Wchodził w skład Komitetu Redakcyjnego „Biuletynu WAT”. W uznaniu dorobku naukowego i całokształtu zasług dla uczelni Senat Wojskowej Akademii Technicznej nadał Mu w 1989 r. tytuł Doctora Honoris Causa. Taką samą godnością uhonorowała Profesora Politechnika Częstochowska w 1990 r.

Omawiana działalność Profesora wybiegała daleko poza macierzystą uczelnię i Polską Akademię Nauk. Był przewodniczącym Rad Naukowych Instytutu Inżynierii Materiałowej Politechniki Warszawskiej, Instytutu Mechaniki Precyzyjnej, Instytutu Technologii Materiałów Elektronicznych, Centrum Naukowo-Technicznego Kolejnictwa. Był zastępcą przewodniczącego Rady Naukowej przy Ministrze Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego. Należał do aktywnych członków Polskiego Towarzystwa Metaloznawczego, Polskiego Towarzystwa Materiałoznawczego, Stowarzyszenia Inżynierów Mechaników Polskich, Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego.

Skrótkowo przedstawione osiągnięcia Bohdana Ciszewskiego były możliwe dzięki nie tylko szczególnym zdolnościom twórczym, ale w wielkiej mierze dzięki takim cechom charakteru, jak pracowitość, sumienność, dokładność i odpowiedzialność. Łączyły się one z wielką życzliwością i gotowością świadczenia pomocy nie tylko w zakresie działalności pedagogicznej i naukowej, ale w różnych trudnych sytuacjach życiowych. Nie stronił wszak od surowości ocen, zachowując przy tym pełną obiektywność. Starał się nie dopuszczać do słabizn i nadużyć w sferze nauki. Był wrażliwy na pokretność i nieodpowiednie zachowania niektórych pracowników nauki. Działał zdecydowanie przeciwko usiłowaniom przekraczania ustalonych norm postępowania w sprawach przewodów doktorskich i habilitacyjnych oraz wniosków profesorskich. Zaznaczyło się to szczególnie w okresie działalności Profesora w Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych.

Działalność naukowa, pedagogiczna i organizacyjna Profesora Bohdana Ciszewskiego została uhonorowana wieloma nagrodami Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Przemysłu, Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki, Rektora Wojskowej Akademii Technicznej. Nadano Mu wiele wysokich odznaczeń państwowych i resortowych, między innymi Order Sztandaru Pracy II klasy, Krzyż Oficerski i Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Przyznano Mu tytuł „Zasłużony Nauczyciel Rzeczypospolitej Polskiej”.

Trudno nie wspomnieć o naszej prawie 50-letniej przyjaźni. Tak się złożyło, że mieliśmy takie same lub zbliżone poglądy na sprawy nauki,

pracowników nauki i problemy ogólnospołeczne. Dzieliliśmy się nimi na bieżąco w życiu codziennym, w naszej działalności w Senacie i Radzie Wydziału Mechanicznego WAT, w Polskiej Akademii Nauk i w Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, w tej ostatniej komisji byliśmy razem prawie ponad 16 lat. Pomagaliśmy sobie wzajemnie. Łączyło nas umiłowanie gór. Prawie corocznie razem z żoną Zofią spędzał wakacje pod Tatrami, a wcześniej z całą rodziną – w Augustowie, chcąc być najbliżej swej krainy młodości – Grodzieńszczyzny. Gdy tylko pojawiła się możliwość korzystania z sanatorium w Druskiennikach bardzo chętnie odwiedzali to uzdrowisko, w którym rodzice Bohdana posiadali dom, spalony podczas ostatniej wojny. Miłość do Nadniemeńskiej Krainy przejawiała się aktywnym członkostwem w Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Grodna i Wilna. Żona Zofia – Wilnianka, żołnierz Polski Podziemnej – przez cały okres okupacji niemieckiej, była Jego silną podporą, razem tworzyli ciepłość życia rodzinnego. Należy podkreślić szczególne umiłowanie ojczystej przyrody przez Profesora. W miarę wolnego czasu zajmował się ornitologią i turystyką, pasjonował się sportem. Prof. Bohdan Ciszewski pomimo trapiącej Go poważnej choroby zachował do ostatnich chwil optymizm, Niemal do końca swoich dni był czynny zawodowo i społecznie. W grudniu 1997 r. ukończył 75 lat. W różnych instytucjach i uczelniach obchodzono ten Jubileusz na miarę Jego cech osobistych. Prosił, nie tylko przy tej okazji, o skromną oprawę tych uroczystości. W ostatnich dniach przed odejściem podkreślał, że życie miał bogate, że miało ono wiele radości i spełniał je w poczuciu odpowiedzialności dla dobra ogólnego. Wspomniane niezwykłe cechy osobiste w połączeniu z powszechnością uznania sprawiają, że Prof. Bohdan Ciszewski pozostawia po sobie trwałą pamięć. Opuścił Rodzinę i nas wszystkich tuż po Świętach Zmartwychwstania. Żegnany był z honorami wojskowymi na Cmentarzu Powązkowskim 17 kwietnia 1998 r., przez wielką rzeszę znajomych, uczniów i przyjaciół. Będzie nam Go bardzo brakowało.

Stanisław Kocańda